

Вплив інститутів влади на процес інтеграції інвалідів у суспільно-політичне життя

Андрій Жорняк, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

У статті досліджено питання впливу політичних процесів, викликаних політичними рішеннями різних ланок органів влади, та їх наслідки на участь осіб з інвалідністю у суспільно-політичному житті держави. Проаналізовано законодавство України щодо регулювання суспільних відносин у сфері інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство шляхом працевлаштування. Наголошено на динаміці зростання кількості інвалідів, що пов'язано із загальним старінням населення та збільшенням ризику інвалідності, зменшенням економічної активності цієї категорії, що переводить у деяких країнах її в категорію дотаційної на рівні держав. Розглянуто нормативне регулювання інтеграційних процесів та стимулювання трудової діяльності осіб з інвалідністю у розвинених країнах світу. Виявлено, що політика, спрямована на соціальну інтеграцію людей з особливими потребами, потребує модернізації та удосконалення на всіх рівнях, включаючи діяльність органів місцевого самоврядування, національний та міжнародний рівень. Автор зазначає, що тільки в синергії та спільній праці, застосувавши спільні соціально-політичні інструменти, можливо досягти інклюзії інвалідів у життя спільнот та досягти високих результатів у розвитку держави. Спираючись на задекларовані та визначені в Конституції України зміст, діяльність, напрямки та спрямування розвитку держави стосовно громадянина України, доведено, що взаємовідносини кожного громадянина не виключаючи й людей з особливими потребами, треба розглядати як союз відносин «влада – людина». І якщо людина з інвалідністю має право, то це означає, що держава зобов'язана забезпечити їй можливість скористатись цим правом. Наголошено, що соціальне забезпечення, яке гарантує право громадянина на гідний рівень життя, не повинно обмежуватися лише виплатами пільг, субсидій, а має бути спрямовано на створення умов для «розкриття людини» в різних сферах суспільного життя, зокрема й офіційних трудових відносинах. Доведено, що в Україні передбачені заходи щодо створення умов, спрямованих на соціалізацію та участь осіб з інвалідністю у житті держави. Але з урахуванням того, що на конституційному рівні, особи з інвалідністю наділяються рівними правами поряд з іншими категоріями громадян, постає необхідність внесення змін до Конституції, з метою удосконалення правової бази щодо осіб з інвалідністю, адже терміни «рівність» і «недискримінація» щодо інвалідів не є ідентичними й суттєво відрізняються за змістом. На думку автора, це дасть змогу реалізувати стратегічну мету сучасної цивілізованої держави – забезпечити високі стандарти життя її громадянам, з урахуванням категорії людей з особливими потребами.

Ключові слова: інвалідність, законодавча база, нормативно-правова база, політичні рішення, професійна діяльність, соціальна інтеграція, трудова діяльність.

The influence of government institutions on the process of integration of people with disabilities into socio-political life

Andrii Zhorniak, Dnipropetrovsk Regional Institute for Public Administration National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

The article examines the impact of political processes caused by political decisions of various branches of government, and their consequences for the participation of persons with disabilities in the socio-political life of the state. The legislation of Ukraine on the regulation of public relations in terms of integration of persons with disabilities into society through employment is analyzed. Emphasis is placed on the dynamics of growth in the number of people with disabilities, which is associated with the general aging of the population and increasing the risk of disability, the reduction of economic activity in this category, which in some countries translates it into subsidies at the state level. The normative regulation of integration processes and stimulation of labor activity of persons with disabilities in the developed countries of the world is considered. It was found that the policy aimed at social integration of people with special needs

needs to be modernized and improved at all levels, including the activities of local governments, national and international level. The author notes that only in synergy and joint work, using common socio-political tools, it is possible to achieve the inclusion of people with disabilities in the life of communities and achieve high results in the development of the state. Based on the declared, defined in the Constitution of Ukraine content, activities, directions and direction of development of the state in relation to the citizen of Ukraine, it is proved that the relationship of every citizen, not excluding people with special needs, should be considered as a union of power-man relations. And if a person with a disability has the right, it means that the state is obliged to provide him with the opportunity to exercise this right. It was stressed that social security, which guarantees the right of a citizen to a decent standard of living, should not be limited to the payment of benefits, subsidies, but should be aimed at creating conditions for "disclosure" in various spheres of public life, including formal employment. It is proved that in Ukraine there are measures to create conditions aimed at socialization and participation of persons with disabilities in the life of the state. But given that at the constitutional level, persons with disabilities have equal rights along with other categories of citizens, there is a need to amend the Constitution in order to improve the legal framework for persons with disabilities, as the terms "equality" and "non-discrimination" in relation to the disabled are not identical and differ significantly in content. According to the author, this will allow to realize the strategic goal of a modern civilized state - to provide high living standards for its citizens, taking into account the category of people with special needs.

Keywords: *disability, legislative base, normative-legal base, political decisions, professional activity, social integration, labor activity*

Влияние институтов власти на процесс интеграции инвалидов в общественно-политическую жизнь

Андрей Жорняк, Днепропетровский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины

В статье исследованы вопросы влияния политических процессов, вызванных политическими решениями различных звеньев органов власти, и их последствия на участие лиц с инвалидностью в общественно-политической жизни государства. Проанализировано законодательство Украины относительно регулирования общественных отношений в части интеграции лиц с инвалидностью в общество через трудоустройство. Отмечена динамика роста количества инвалидов, связанная с общим старением населения и увеличением риска инвалидности, уменьшении экономической активности этой категории, что в некоторых странах переводит ее в категорию дотационной на уровне государств. Рассмотрены нормативное регулирование интеграционных процессов и стимулирование трудовой деятельности лиц с инвалидностью в развитых странах мира. Выявлено, что политика, направленная на социальную интеграцию людей с особыми потребностями, нуждается в модернизации и усовершенствовании на всех уровнях, включая деятельность органов местного самоуправления, национальный и международный уровень. Автор отмечает, что только в синергии и совместной работе, применив общие социально-политические инструменты, возможно достичь инклюзии инвалидов в жизни сообществ и достичь высоких результатов в развитии государства. Опираясь на задекларированные и определенные в Конституции Украины содержание, деятельность, направления развития государства в отношении гражданина Украины, доказано, что взаимоотношения каждого гражданина, не исключая и людей с особыми потребностями, надо рассматривать как союз отношений «власть – человек». И если человек с инвалидностью имеет право, то это означает, что государство обязано обеспечить ей возможность воспользоваться этим правом. Отмечено, что социальное обеспечение, которое гарантирует право гражданина на достойный уровень жизни не должно ограничиваться только выплатами льгот, субсидий, а должно быть направлено на создание условий для «раскрытия человека» в различных сферах общественной жизни, в том числе и официальных трудовых отношениях. Доказано, что в Украине предусмотрены меры по созданию условий, направленных на социализацию и участие лиц с инвалидностью в жизни государства. Но с учетом того, что на конституционном уровне, лица с инвалидностью наделяются равными правами наряду с другими категориями граждан, возникает необходимость внесения изменений в Конституцию с целью совершенствования правовой базы

в отношении лиц с инвалидностью, ведь термины «равенство» и «не дискриминация» по отношению к инвалидам не являются идентичными и существенно отличаются по содержанию. По мнению автора, это позволит реализовать стратегическую цель современного цивилизованного государства – обеспечить высокие стандарты жизни ее граждан, с учетом категории людей с особыми потребностями.

Ключевые слова: инвалидность, законодательная база, нормативно-правовая база, политические решения, профессиональная деятельность, социальная интеграция, трудовая деятельность

Постановка проблеми.

Однією з важливих ознак ефективного розвитку держави є участь усіх категорій громадян у суспільно-політичному житті. У свою чергу, соціальна політика повинна створювати умови та інвестувати ресурс, спрямований на розкриття величезного людського потенціалу, зокрема людей з інвалідністю, сприянню їх участі у житті держави. Соціальна політика держави має бути спрямовано на забезпечення громадян необхідними умовами для повноцінного життя, а саме благами і послугами, зокрема створення сприятливих умов для залучення незахищених верств населення (інвалідів) у трудові відносини та формування умов, що спрямовуються на їх реалізацію.

Для досягнення більш довгострокових перспектив, більш успішного розвитку суспільства та виконання цілей, задекларованих у Конституції України, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним її обов'язком (Конституція України, 1996).

Отже, **метою статі**, є вивчення впливу політичних рішень різних ланок органів влади, наслідками яких є політичні процеси, що відображаються на участі та кількості осіб з інвалідністю у суспільно-політичному житті держави, а також аналіз законодавства України щодо регулювання суспільних

відносин в частині інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство через інструмент працевлаштування та порівняльний аналіз нормативного регулювання інтеграційних процесів у розвинених країнах світу.

Виклад основного матеріалу.

Для того щоб особи з інвалідністю були максимально залучені до суспільно-політичного життя, важливо аналізувати статистичні дані та вести облік показників з інвалідності відповідно до політичних процесів держави та національного законодавства. Це надає можливість здійснювати їх порівняння та відслідкувати динаміку даних щодо залучення інвалідів та участь інвалідів у суспільно-політичному житті на національному та міжнародному рівнях.

Вивчення даних державної служби статистики України дозволяють проводити розробку концепції, планування та оцінки політики і проблематики інвалідності у державі.

Проаналізувавши статистичні дані, стає зрозумілим, що на відсоток осіб з інвалідністю від загальної кількості осіб у країні, значно впливають політичні процеси та рішення, які ухвалюються на різних гілках влади. Це пов'язано з тим, що процеси, які викликані політичними рішеннями, такі як еміграція, трудова міграція, воєнні конфлікти призводять до збільшення відсотку людей з інвалідністю.

На сьогодні більше 1 мільярда людей (15 % населення світу) мають ту чи іншу форму інвалідності. В Україні чисельність осіб з інвалідністю станом на 01.01.2019 складає 2 659 679 осіб – це 6,3 % від загальної чисельності населення проти 5,3 %

у 2001 р. Графічну криву динаміки загальної чисельності інвалідів в Україні в період

з 2001 по 2019 роки показано на рисунку 1, де спостерігається зміна відсоткового

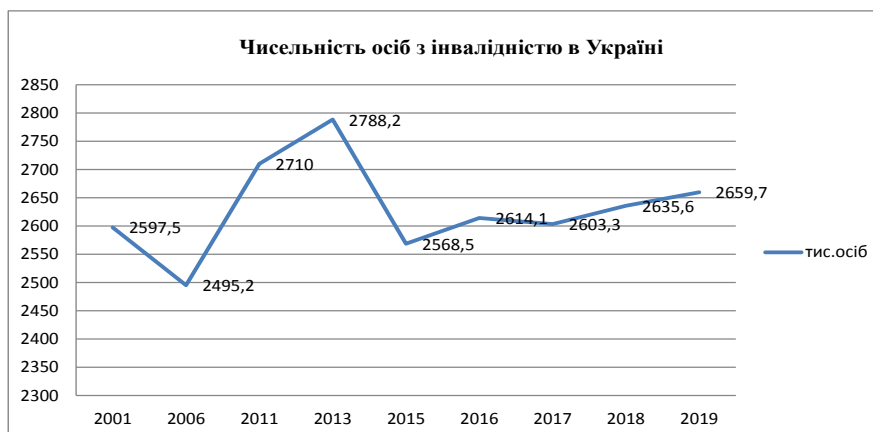

Рис. 1 Динаміка загальної чисельності інвалідів в Україні в період з 2001 р. до 2019 р. (за даними Державної служби статистики України)

співвідношення інвалідів у відношенні до загальної кількості населення в умовах чинних політичних та економічних процесів у державі (Державна служба статистики України).

Аналізуючи період з 2001 р. по 2019 р., у 2006 р. зафіксований найнижчий показник чисельності осіб з інвалідністю в Україні, далі спостерігається стрімкий ріст чисельності осіб з інвалідністю з 2495,2 осіб у 2006 р. до 2788,2 осіб у 2011 р., зумовлений результатом економічної кризи 2008–2009 рр.

В умовах економічної кризи в Україні спостерігалась трудова міграція населення, яка вплинула не тільки на зниження чисельності населення, а й на функціонування українського суспільства, що спричинило зростання показника відсотку кількості інвалідів до загальної кількості населення. Форма трудових відносин мігрантів нерідко відбувається поза правовим полем, коли відсутні соціальний захист, медичне обстеження, належні умови праці та проживання. Це призводить до різкого погіршення здоров'я, або навіть до інвалідності, і як наслідок вищеперераховані умови спричиняють неможливість подальшої праці за кордоном та змушують до повернення.

Події у державі 2013–2014 рр., пов'язані зі збройним конфліктом на Донбасі та анексією Криму, призвели до різкого зниження показників унаслідок відсутності статистичних даних за цими регіонами. Але фактично загальна кількість людей з інвалідністю у державі збільшилась.

В Україні особи з інвалідністю класифікуються за групами. Станом на 01.01.2019 кількість інвалідів I групи інвалідності, становила 8,5 % (226,3 тис. осіб); II групи – 33,7 % (896,1 тис. осіб); III групи – 51,7 % (1 375,7 тис. осіб); дітей з інвалідністю віком до 18 років – 6,1 % (161,6 тис. осіб).

Спостерігається досить висока тенденція втрати загального рівня здоров'я чи працездатності.

Розглянемо статистичні данні щодо розподілу чисельності людей з інвалідністю за регіонами України. Станом на 01.01.2019 найбільша кількість осіб з інвалідністю у Львівській (207223 осіб), Дніпропетровській (173124 осіб), Харківській області (162 741 осіб). Найменша їх кількість мешкає в Луганській (48 175 осіб), Херсонській (51 890 осіб), Чернівецькій (55 227 осіб) областях (Державна служба статистики України). Див. рисунок 3.

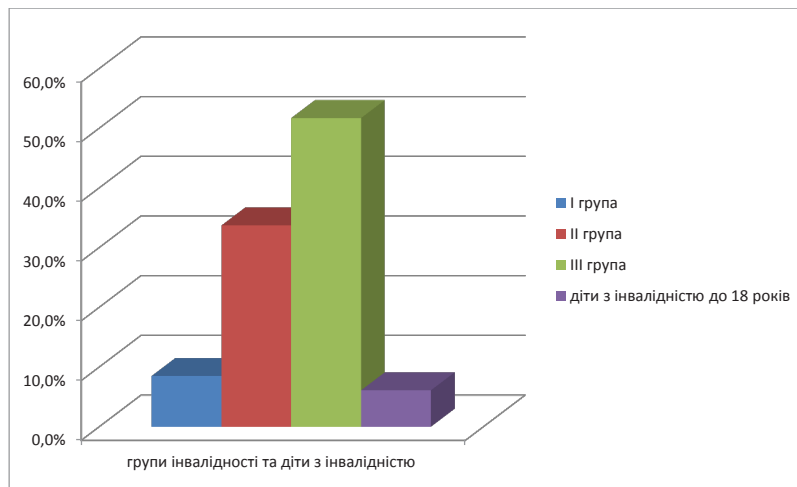

Рис. 2 Співвідношення чисельності осіб з інвалідністю за групами та діти з інвалідністю

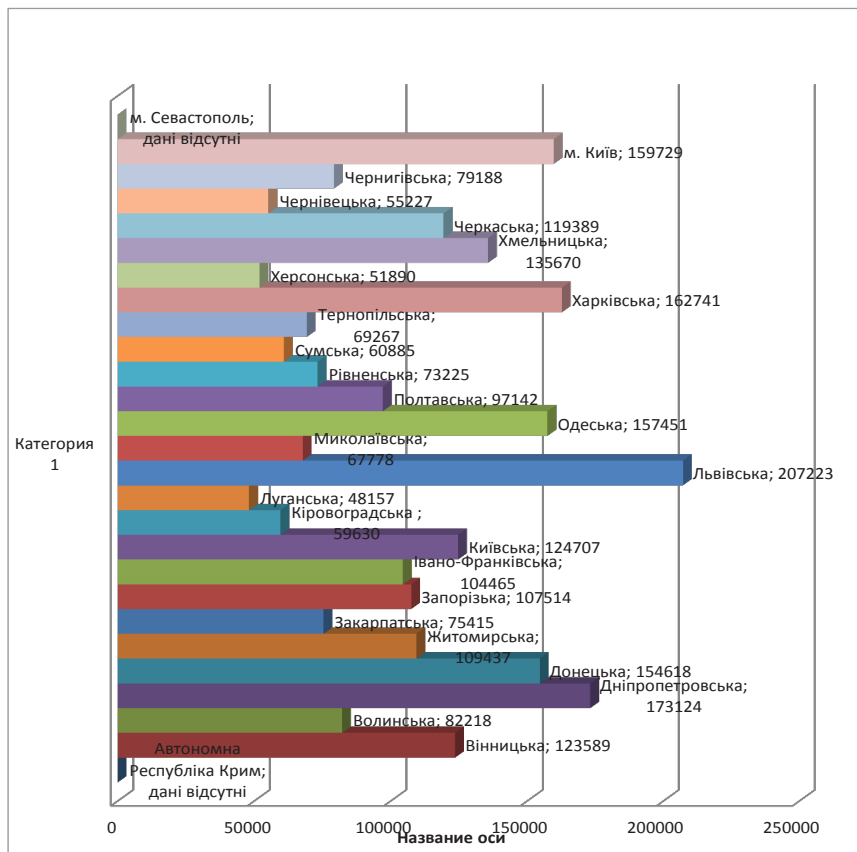

Рис. 3 Розподіл чисельності осіб з інвалідністю за регіонами України станом на 01.01.2019

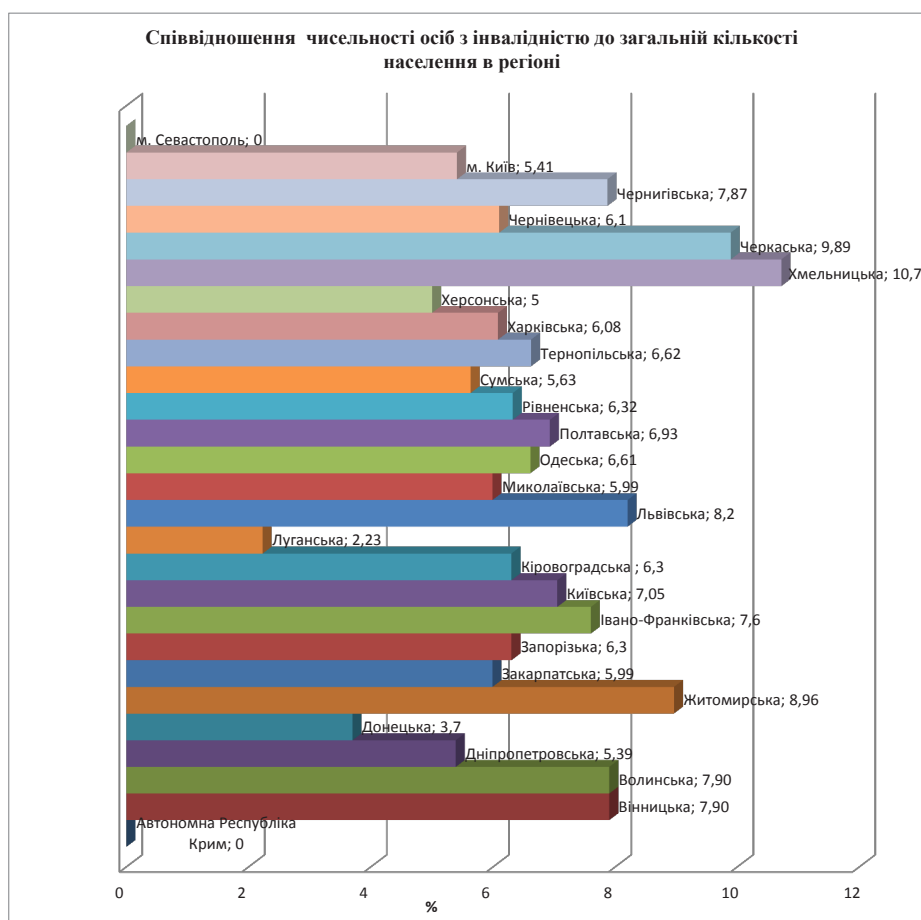

Рис. 4 Співвідношення чисельності осіб з інвалідністю до загальної кількості населення в регіоні.

Інвалідність – явище соціальне, тому держава при стратегічному плануванні політики повинна це враховувати та сприяти повному включенню осіб з інвалідністю у соціум, забезпечуючи при цьому соціальний захист та створити умови для реалізації такими особами прав нарівні з іншими громадянами.

Фундаментом розвитку політики в державі та основою розвитку суспільних відносин є прийнята та затверджена відповідними інституціями влади законодавча база, яка водночас виступає і ознакою громадянського суспільства, регулює вектор розвитку, і, найголовніше, є ознакою держави як політичного інституту влади загалом. Необхідно враховувати також те, що залежно від тієї інституції, яка створює нормативну базу, в Україні існує умовна ієрархія законодавчих, підзаконодавчих актів та локальних актів. Головним законом виступає Конституція України, яка закрі-

плює та регулює основні питання діяльності держави. Вона є системою правових норм, що регулюють у суспільстві найбільш важливі відносини. Звичайно, що на виконання приписів Конституції єдиний законодавчий орган – Верховна Рада України – видає закони, які не повинні суперечити та більш детально розкривати норми, зазначені у Конституції. Закони регулюють найбільш важливі суспільні відносини, а підзаконні нормативні правові акти приймаються на основі законів та за своїм змістом не повинні суперечити їм.

Отже, основу національного законодавства у сфері забезпечення прав осіб з інвалідністю складають: Конституція України; Кодифіковані законодавчі акти (Кодекс Законів про працю, Цивільний Кодекс, Сімейний Кодекс, Житловий кодекс); закони України («Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про соціальні послуги»,

«Про обов'язкове державне пенсійне страхування» тощо), постанови та інші акти Верховної Ради України (постанова ВРУ «Про заходи щодо поліпшення соціального захисту інвалідів»); накази та розпорядження Президента України («Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб з обмеженими фізичними можливостями»), постанови Кабінету Міністрів України («Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності») та інші нормативно-правові акти (Перша доповідь України про стан виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, 2014).

Функціональні обов'язки з питань забезпечення прав осіб з інвалідністю та їх соціального захисту покладено на центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування. Обов'язки щодо формування та забезпечення реалізації цієї політики покладено на Міністерство соціальної політики. Також урядом схвалена Концепція національного плану дій з реалізації Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 р. (Перша доповідь України про стан виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, 2014).

Як було зазначено вище, Конституція України – основоположний документ, який регулює особливо важливі суспільні відносини. Проаналізувавши приписи Основного Закону в розрізі прав осіб з інвалідністю, стає зрозумілим, що такі особи користуються всіма правами та свободами, які передбачені для абсолютно всіх категорій громадян (Конституція України, 1996). Наприклад, у таких країнах, як Канада та Китайська Народна Республіка, права осіб з інвалідністю закріплені на Конституційному рівні. Звичайно, передбачена українською Конституцією рівність, гарантує особам з інвалідністю їх інтеграцію у суспільство, і оскільки Конституція не містить жодних приписів стосовно осіб з інвалідністю, на «допомогу» приходять закони та підзаконні акти, які повинні прийматися на

виконання, деталізацію та розширення норм, які містить Конституція.

Так, основоположним документом, який регулює трудові відносини в Україні, є Кодекс законів про працю (1971) (далі – КЗпП).

Відповідно до його приписів, в Україні визнається і діє принцип рівності трудових прав громадян. Забороняються будь-які прояви дискримінації, зокрема обмеження рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спільці чи іншому об'єднанні громадян тощо.

Тобто праця для осіб з інвалідністю в Україні гарантується. Законодавець зазначає, що таке гарантування і як наслідок поява трудових відносин, призводить до виникнення кореспондуючих прав та обов'язків як з боку працівника, так і з боку роботодавця. КЗпП захищає права працівників з інвалідністю, гарантуючи останнім такі привілеї, як: неповний робочий тиждень, неповний робочий день, заборона до залучення до надурочних робіт та у нічний час, пільгові умови праці. Також роботодавець зобов'язується організувати навчання, перекваліфікацію і працевлаштування осіб з інвалідністю відповідно до медичних рекомендацій (Кодекс законів про працю, 1971).

Крім Кодексу законів про працю, існує багато інших нормативно-правових актів, які стосуються забезпечення правом на працю осіб з інвалідністю. Так, Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» (1991) регулює питання, пов'язані із працевлаштуванням осіб з інвалідністю. Особам з інвалідністю, відповідно до вищезазначеного закону, забезпе-

чується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом з метою реалізації творчих і виробничих здібностей та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації. Підприємства, установи і організації за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів або за рішенням місцевої ради за рахунок власних коштів у разі потреби створюють спеціальні робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю, здійснюючи для цього адаптацію основного і додаткового обладнання, технічного оснащення і пристосування з урахуванням обмежених можливостей осіб з інвалідністю. Відмова в укладенні трудового договору або в просуванні по службі, звільнення за ініціативою адміністрації, переведення особи з інвалідністю на іншу роботу без її згоди з мотивів інвалідності не допускається, за винятком випадків, коли за висновком медико-соціальної експертизи стан його здоров'я перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю і безпеці праці інших осіб, або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру та обсягу загрожує погіршенню здоров'я осіб з інвалідністю.

Законодавець акцентує також увагу на тому, що ініціатива щодо працевлаштування повинна надходити від особи з інвалідністю безпосередньо на підприємство, установу, організацію або через державну службу зайнятості.

Підбір робочого місця здійснюється переважно на підприємстві, де настала інвалідність, з урахуванням побажань особи з інвалідністю, наявних у неї професійних навичок і знань, а також рекомендацій медико-соціальної експертизи. Підприємства, установи, організації, фізичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю, у тому числі спеціальні робочі місця, створювати для них умови праці з урахуванням індивіду-

альних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування осіб з інвалідністю, і звітувати Фонду соціального захисту інвалідів про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Особам з інвалідністю, які не мають змогу працювати на підприємствах, в установах, організаціях, державна служба зайнятості сприяє у працевлаштуванні з умовою про виконання роботи вдома.

Особа з інвалідністю, яка не досягла пенсійного віку, не працює, але бажає працювати, має право бути зареєстрованою у державній службі зайнятості як безробітна (Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю, 1991). Для підприємств, установ, організацій, зокрема підприємств, організацій громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю, установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі чотирьох відсотків середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця.

Виконанням нормативу робочих місць у кількості, визначеній згідно з частиною першою цієї статті, вважається працевлаштування підприємством, установою, організацією, зокрема підприємством, організацією громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичною особою, яка використовує найману працю, осіб з інвалідністю, для яких це місце роботи є основним.

До виконання підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які використовують найману працю, нормативу робочих місць, може бути зараховано забезпечення роботою осіб з інвалідністю на підприємствах, в організаціях громадських організацій осіб з інвалідністю шляхом створення господарських об'єднань підприєм-

ствами, установами, організаціями, фізичними особами, які використовують найману працю, та підприємствами, організаціями громадських організацій осіб з інвалідністю з метою координації виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Порядок реєстрації у Фонді соціального захисту інвалідів, його відділеннях, строки подання йому звітів про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю, зарахування кількості робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю, контроль за виконанням нормативу робочих місць та перевірки підприємств, установ, організацій, зокрема підприємств, громадських організацій осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю визначаються Кабінетом Міністрів України.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, з метою контролю за виконанням нормативу робочих місць, здійснює наглядові та контрольні функції щодо працевлаштування осіб з інвалідністю, виконання нормативу робочих місць, призначених для працевлаштування осіб з інвалідністю, зокрема шляхом його зарахування.

У свою чергу, роботодавець звітує перед державними органами, а саме Фондом соціального захисту інвалідів. Якщо нормативи виконані, держава заохочує такі підприємства, в іншому разі законодавством передбачена відповідальність (Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю, 1991).

Сьогодні у світі спостерігається динаміка зростання кількості інвалідів, що пов'язано з загальним старінням населення та збільшенням ризику інвалідності. Це призводить до зменшення економічної активності цієї категорії та переводить у деяких країнах її в категорію дотаційної на рівні держав. Вважаємо за необхідне розглянути світовий досвід щодо соціальної інтеграції людей з особливими потребами.

Так, наприклад, законодавство Великої Британії регулює відносини працевлаштування осіб з інвалідністю наступним чином. Роботодавець повинен забезпечити сприятливі умови при прийомі на роботу, адаптувати робоче місце до потреб інваліда. За необхідності забезпечити навчання та підвищення рівня професійної кваліфікації та просування по службі. Для країни в цілому характерний високий рівень професійної реабілітації та професійної діяльності осіб з інвалідністю. Функціонує більше 200 громадських організацій для осіб з інвалідністю (Богданов, 2017, с. 22–23).

Політика Канади спрямована на недопущення дискримінації за ознакою інвалідності. У Конституції Канади, зазначається, що «кожний індивідуум рівний перед законом без будь-якої дискримінації, в тому числі за ознакою раси, національності, релігії, статі, віку, розумових чи фізичних недоліків». У країні заохочується розвиток захисту інвалідів при наданні послуг, товарів, житла, роботи тощо, діють програми з різних питань реабілітації осіб з інвалідністю.

Беручи до уваги країну-основоположницю демократії, слід зазначити, у сучасному світі Сполучені Штати Америки вважаються одними з найпрогресивніших новаторів щодо осіб з інвалідністю та забезпечують включення у суспільство осіб з інвалідністю у різних сферах життєдіяльності. Сполучені Штати – одна з перших країн світу започаткувала інклюзію та приділяє велике значення освітнім процесам. Так, у кожному штаті має резервуватися не менше 10 % федеральних гарантів для здобуття професійної освіти студентами з інвалідністю. Також США вважається країною рівних можливостей для всіх, але особливості працевлаштування осіб з інвалідністю варіюються залежно від штату.

Особливістю США є стимулювання підприємницької діяльності серед осіб з інвалідністю, як одного із способів підтримки їхньої професійної діяльності. Запроваджено такий вид об'єднання громадян або підприємств як

консорціуми, які покликані забезпечити реалізацію поставлених цілей кожного з членів такого об'єднання. Члени консорціуму мають право висувати бізнес-ідеї, які проходять експертизу в декілька етапів. Першим етапом є бесіда з особами з інвалідністю з метою виявлення головних мотиваційних стимулів та кращого розуміння індивідуальної ситуації. Другим етапом є експертна оцінка щодо запропонованого виду діяльності, а як результат – або підтримка ініціативи, або ні. Позитивним моментом діяльності консорціумів є те, що вони дають змогу реалізовувати ініціативи осіб з інвалідністю концентруючись на потенціалі таких осіб, а не на їх обмеженнях (Оверчук, 2018, с. 16).

Законодавством Ізраїлю передбачається стимулювання інвалідів до трудової діяльності, шляхом надання компенсацій, дотацій на отримання особистих транспортних засобів, які переобладнуються з урахуванням особистих потреб власника. Також в Ізраїлі особи з інвалідністю, як і решта інших громадян, призиваються на військову службу (Перегудова, 2015, с. 43).

Кожна з країн, що входять до складу Європейського Союзу, провадить соціальну політику щодо захисту інтересів осіб з інвалідністю згідно з власним законодавством та загальноприйнятими актами, що діють у межах країн-учасників. Згідно з Рекомендаціями № R 92 Ради Європи встановлено, що інваліди повинні мати доступ до мінімальних засобів до існування, спеціальних видів допомоги і системи соціального захисту, відповідальних представників своїх інтересів щодо допомоги у зв'язку з довгостроковою або короткостроковою непрацездатністю, допомоги стосовно професійної освіти та працевлаштування (Міжнародний документ № R (92), 1992).

На рівні Європейського Союзу зайнятість осіб з інвалідністю є одним із пріоритетів Стратегії Інвалідності 2010–2020 (European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe). У Стра-

тегії передбачені заходи для зайнятості як жінок, так і чоловіків з інвалідністю, підтримки молоді ЄС на шляху від освіти до зайнятості, сприяння обміну інформацією між підприємствами та відкритим ринком праці, просування антидискримінаційної політики та програм, спрямованих на просування по службі осіб з інвалідністю, а також здійснення допомоги щодо самозайнятості осіб з інвалідністю.

У країнах Європейського Союзу право на виплати у разі настання інвалідності у межах соціального страхування має усе населення до віку виходу на пенсію (Галицький, & Гришова, 2019, с. 124). У Швеції для людей з особливими потребами передбачається переобладнання квартир відповідно до їхніх потреб. Також особлива увага приділяється дітям з інвалідністю. Усі вони відвідують дошкільні заклади та школи без виключення. Ще одна європейська країна Бельгія визнає на своїй території принцип обов'язкового найму осіб з інвалідністю на роботу, а підприємствам, які працевлаштовують осіб з інвалідністю надаються податкові пільги. У Франції роботодавців також заохочують до найму осіб з інвалідністю шляхом надання пільг. Також у державі існує спеціальний орган, який покликаний боротися проти дискримінації. Діти з інвалідністю обов'язково залучаються до освітніх процесів (Гаврюшенко, 2013, с. 46).

У Федеративній Республіці Німеччина на законодавчому рівні закріплено дотримання прав інвалідів, зобов'язавши всі органи влади використовувати законодавчі інструменти для соціалізації осіб з інвалідністю. Існують законодавчі акти, спрямовані на інтеграцію осіб з інвалідністю та осіб, яким загрожує інвалідність, у суспільство. Організована система реабілітації інвалідів. Законодавством регулюються питання доступності при плануванні споруд, організації пересування, перевезення інвалідів, домашнього обслуговування, забезпечення перекладачем, адаптаційного навчання, планування робочого місця тощо (Мельник, 2018, с. 135).

В Індії особам з інвалідністю надаються

особливі права в освіті, зайнятості, оподаткуванні тощо. Дітям з інвалідністю надається право безоплатної освіти на основі різних форм: спеціальне, інтегроване, неформальне (Перегудова, 2015, с. 44).

Китайська Народна Республіка у своєму законодавстві передбачає допомогу малозабезпеченим громадянам-інвалідам. Соціальне забезпечення інвалідів включає соціальне страхування, матеріальну допомогу, соціальне обслуговування. Велику роль відіграє спортивна адаптація. Також у країні розвинута волонтерська допомога (Инвалиды в Китае, Китайский электронный Интернет-сервис).

В Україні соціальна політика направлена переважно на матеріальне забезпечення осіб з інвалідністю (пенсії, пільги, разові допомоги), що в свою чергу виводить цю соціальну групу в дотаційну категорію. З урахуванням досвіду європейських держав, від практики утримання потрібно відмовлятися на користь європейських стандартів, за якими надаються соціальні послуги, спрямовані на розвиток будь-якого члена суспільства, зокрема інваліда як суб'єкта соціально-трудових відносин.

Держава на законодавчому рівні зобов'язана розширити права та можливості інвалідів, створити більш сприятливі умови для їх участі в житті спільнот, в обговоренні питань та ухваленні рішень (люди з інвалідністю повинні бути в центрі цих етапів соціальних процесів). Мають бути забезпечені належні умови для отримання якісної освіти, профорієнтаційних послуг, залучення в офіційні трудові відносини. Потрібно вжити комплекс спільних заходів на всіх рівнях, включаючи діяльність органів місцевого самоврядування, національний та міжнародний рівень для забезпечення впровадження спільних практичних дій як зі сторони державних органів влади, законодавчих та виконавчих, так і зі сторони громадських інституцій, а саме:

- проаналізувати чинну законодавчу базу, провести аналіз механізмів контролю та

дотримання правозастосування;

- розробити чіткій план дій (національну стратегію та національні стандарти щодо соціальних послуг у сфері інвалідності) з визначенням чіткого розподілу відповідальності, конкретних термінів виконання зазначених заходів та відповідальних осіб;

- проаналізувати механізми надання послуг загального та адресно орієнтованого характеру;

- відпрацювати питання збору інформації, механізмів координації, моніторингу та звітності за секторами;

- відпрацювати питання залучення людей з інвалідністю до контролю над якістю наданих послуг, введення стандартів на послуги;

- проводити інформування населення щодо інвалідності як явища;

- проводити систематично аудит та аналіз, який стосується зазначеної теми;

- розробити план дій для забезпечення питань мікрофінансування потреб, які допоможуть займатися інвалідам підприємницькою діяльністю та залучення цієї категорії до офіційних трудових відносин;

- на постійній основі розробити систему заходів щодо співпраці з міжнародними, національними, місцевими громадськими інститутами з метою визначення пріоритетних напрямків змін, які впливають на соціальну політику та формування соціально-політичного життя людей з обмеженими можливостями.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, вивчаючи світовий досвід, стає зрозумілим, що політика, спрямована на соціальну інтеграцію людей з особливими потребами, потребує модернізації та удосконалення на всіх рівнях, включаючи діяльність органів місцевого самоврядування, національний та міжнародний рівень, причому слід зазначити, що тільки в синергії та спільній праці, застосувавши спільні соціально-політичні інструменти, можливо досягти інклюзії інвалідів у

життя спільнот та досягти високих результатів у розвитку держави.

Спираючись на задекларовані та визначені в Конституції України зміст, діяльність, напрямки та спрямування розвитку держави стосовно громадянина України можна зауважити, що взаємовідносини кожного громадянина, не виключаючи і людей з особливими потребами, треба розглядати як союз відносин «влада – людина». І якщо людина з інвалідністю має право, то це означає, що держава зобов'язана забезпечити їй можливість скористатись цим правом. У свою чергу наголошуємо, що соціальне забезпечення, яке гарантує право громадянина на гідний рівень життя, не повинно обмежуватись лише виплатами пільг, субсидій, а має бути спрямовано на створення умов для «розкриття людини» в різних сферах суспільного життя, зокрема, і офіційних трудових відносинах.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

Богданов С., Мойса Б. Пропозиції до політики щодо працевлаштування осіб з інвалідністю. Лабораторія законодавчих ініціатив, 2017. 40 с.

Гаврюшенко Г. Зарубіжний досвід розвитку підприємницької діяльності та самозайнятості серед людей з інвалідністю. *Україна: аспекти праці*. 2013. № 4. С. 45–50.

Галицький О., Гришова В. Світовий досвід реалізації державної політики підтримки осіб з інвалідністю та його імплементація в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 6. С. 122–127.

Державна служба статистики України. Електронний ресурс. Відновлено з: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Инвалиды в Китае. Відновлено з: http://russian.china.org.cn/special/txt/2008-08/27/content_16342519.htm.

Кодекс законів про працю: Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Мельник В. Соціальний захист осіб з інвалідністю: засади правового регулювання окремих держав-членів ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7. С. 133–138.

Міжнародний документ № R (92). Рекомендації Кабінету Міністрів Ради Європи державам — членам «Про послідовну політику стосовно інвалідів». Відновлено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_128

Оверчук В. Міжнародний досвід у сфері працевлаштування осіб з інвалідністю. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 2018. № 22(3). С. 14–17.

Перегудова Т. В. Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів: досвід розвинених країн та стан в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 4(20). С. 41–51.

Перша доповідь України про стан виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Відновлено з: <https://www.msp.gov.ua/files/inv/G1421226.pdf>

Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII. Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe. Відновлено з: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>

REFERENCES

- Bohdanov, S., & Moisa, B. (2017). *Propozytzii do polityky shchodo pratsevlashtuvannia osib z invalidnistiu [Proposals for employment policy for people with disabilities]*. Laboratoriia zakonodavchychkh initsiatyv [in Ukrainian].
- Havriushenko, H. (2013). Zarubizhnyi dosvid rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti ta samozainiatiosti sered liudei z invalidnistiu [Foreign experience in business development and self-employment among people with disabilities]. *Ukraina: aspekty pratsi*, 4, 45–50 [in Ukrainian].
- Halytskyi, O., & Hryshova, V. (2019). Svitovyi dosvid realizatsii derzhavnoi polityky pidtrymky osib z invalidnistiu ta yoho implementatsiia v Ukraini [World experience in the implementation of state policy to support persons with disabilities and its implementation in Ukraine]. *Investytzii: praktyka ta dosvid*, 6, 122–127 [in Ukrainian].
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
- Invalidyi v Kitae [People with disabilities in China]. Retrieved from http://russian.china.org.cn/special/txt/2008-08/27/content_16342519.htm [in Russian].
- Code of Labor Laws. No. 322-VIII. (1971). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> [in Ukrainian].
- The Constitution of Ukraine. No. 254k/96-VR. (1996). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Melnyk, V. (2018). Sotsialnyi zakhyst osib z invalidnistiu: zasady pravovoho rehuliuвання окреmykh derzhavchleniv YeS [Social protection of persons with disabilities: principles of legal regulation of individual EU member states]. *Pidpriemnytsvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 7, 133-138 [in Ukrainian].
- Mizhnarodnyi dokument № R (92). Rekomendatsii Kabinetu Ministriv Rady Yevropy derzhavam — chlenam «Pro poslidovnu polityku stosovno invalidiv» [International document No. R (92). Recommendations of the Cabinet of Ministers of the Council of Europe to member states «On a coherent policy on people with disabilities»]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_128 [in Ukrainian].
- Overchuk, V. (2018). Mizhnarodnyi dosvid u sferi pratsevlashtuvannia osib z invalidnistiu [International experience in the field of employment of persons with disabilities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Bulletin of UNU. Series: International economic relations and world economy*, 22(3), 14–17 [in Ukrainian].
- Perehudova, T. V. (2015). Instytutsionalne zabezpechennia realizatsii prav invalidiv: dosvid rozvynenykh krain ta stan v Ukraini [Institutional support for the realization of the rights of people with disabilities: the experience of developed countries and the situation in Ukraine]. *Ekonomika: realii vremeni – Economics: time realities*, 4 (20), 41–51 [in Ukrainian].
- Persha dopovid Ukrainy pro stan vykonannia Konventsii OON pro prava osib z invalidnistiu [Ukraine's first report on the state of implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities]. Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/files/inv/G1421226.pdf> [in Ukrainian].
- On the basics of social protection of persons with disabilities. No. 875-XII. (1991). Відновлено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> [in Ukrainian].
- European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF> [in English].

Жорняк Андрій

Аспірант

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України

Zhorniak Andrii

Ph.D. Student

Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine

Email: mlt.karate@gmail.comЦитування: Жорняк, А. (2020). Вплив інститутів влади на процес інтеграції інвалідів у суспільно-політичне життя. *Аспекти публічного управління*, 8(3), 45–57. doi: 10.15421/152069Citation: Zhorniak, A. (2020). Vplyv instytutiv vlady na protses intehratsii invalidiv u suspilno-politychne zhyttia [The influence of government institutions on the process of integration of people with disabilities into socio-political life]. *Public administration aspects*, 8 (3), 45–57. doi: 10.15421/152069

Стаття надійшла / Article arrived: 15.07.2020

Схвалено до друку / Accepted: 19.08.2020